

<https://doi.org/10.15407/eip2022.03.033>

УДК 339.9:330.3

JEL: F02, P51

Андрій Гриценко¹

СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ У НЕСТАБІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Дискутуються проблеми, що піднімаються у статті Серджіо Маріотті "Застереження російсько-української війни: уникнути майбутнього, яке перегукується з минулим". Підтримується пропозиція більш широкого погляду на події та включення в аналіз історичного компоненту. Разом із тим стверджується, що порівняльного історичного аналізу для вирішення таких складних проблем недостатньо. Пропонується застосування методу сходження від абстрактного до конкретного, який дозволяє розглядати системні сучасні явища як результат усього попереднього історичного розвитку. На цій основі показано, що війна в Україні є конкретним проявом суперечностей глобалізації та локалізації, що історично вирости із сумісно-розділеної праці й досягли в сучасності апогею свого розвитку. Виникла гібридна система "мир-війна" і розпочався процес зміни світового порядку, в основі якого лежить перехід від індустріально-ринкової до інформаційно-мережевої економіки, що закономірно продукує посилення невизначеностей і суперечностей. Політика вільної торгівлі та політика протекціонізму є лише конкретними проявами суперечностей глобалізації та локалізації. Показано, що внаслідок загострення суперечностей глобалізації та локалізації та їх конкретних проявів виникають об'єктивні тенденції до забезпечення національної укоріненості стійкості економічного розвитку. Узагальнення таких тенденцій і свідоме їх використання обумовлює необхідність формування стратегій національно укоріненого економічного розвитку, які будуть актуальними до завершення становлення нового техніко-технологічного укладу і утвердження інформаційно-мережевої системи соціально-економічних відносин. Охарактеризовано основні риси стратегії національно укоріненого економічного розвитку, актуальної для умов України.

¹ **Гриценко, Андрій Андрійович** – д-р екон. наук, професор, академік НАН України, заступник директора ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України" (вул. Панаса Мирного, 26, м. Київ, 01011, Україна), ORCID: 0000-0002-5030-864X, e-mail: agrytsenko@ief.org.ua

Ключові слова: стратегія, гібридна система "мир-війна", інформаційно-мережева економіка, національна укоріненість економічного розвитку

Стаття Серджіо Маріотті звертається до однієї з найактуальніших проблем сучасності, пов'язаної зі зростаючими дисбалансами і нестабільністю, що особливо яскраво продемонструвала російсько-українська війна. Автор, безумовно, має рацію, стверджуючи, що економетрика чи інші кількісні розрахунки не допоможуть розкрити складні причинно-наслідкові зв'язки. Замість цього він пропонує використати порівняльний історичний аналіз. На його основі йому вдається зробити ряд обґрунтованих висновків стосовно оцінки нестримного "глобального протекціонізму", уповільнення світової економіки в довгостроковій перспективі та зміни структури глобальних ланцюжків створення вартості, а також запропонувати виважені підходи до розроблення економічної та промислової політики, яка б враховувала уроки минулого і зважала на серйозність майбутніх ризиків. Усе це є важливим результатом, особливо на тлі панування функціональних підходів, які аналізують взаємозв'язки конкретних подій сучасності, не заглиблюючись в історію і продукуючи ідеї та політику, що є неадекватною реальностям і веде до зростання нестабільності, конфліктів та війн. Автор обґрунтовано наголошує на тому, що "уроки з минулого не повинні ігноруватись, оскільки вони здатні допомогти уникнути небезпечних шляхів, які у майбутньому можуть призвести до небажаних для загалу наслідків".

Але порівняльний історичний аналіз є недостатнім для того, щоб з'ясувати всю логіку руху економіки і суспільства, в основі якої лежать внутрішні сутнісні суперечності, що розвивались упродовж усієї історії і зараз досягли свого апогею. Глобалізація є результатом усього попереднього історичного розвитку, який привніс у сучасність усі його закономірні здобутки і результати. Вона завжди розвивалася разом і в суперечності з локалізацією як своєю протилежністю і пройшла на цьому шляху ряд історичних етапів. Конфліктність видів політики вільної торгівлі та протекціонізму, так само як і оцінки ролі держави в економічному розвитку, є тільки частковими проявами об'єктивно існуючої загальної суперечності глобалізації та локалізації.

Для розуміння таких процесів необхідним є метод сходження від абстрактного до конкретного, в якому, за висловом Г. Гегеля: "на кожному щаблі подальшого визначення загальне підносить всю масу свого попереднього змісту і не тільки нічого не втрачає від свого діалектичного руху вперед, не тільки нічого не залишає позаду себе, а й несе із собою все набуте і збагачується та згущується всередині себе" [1]. Цей метод дозволяє з'ясувати, що глобалізація та локалізація розвивається з єдиного кореня, з єдиної клітини, якою є сумісно-розділена праця. Саме з цієї клітини, як це доведено суспільною наукою [2, 3], історично розвиваються: з боку роздільності – людина, розподіл праці та ринок, а з боку сумісності –

суспільство, кооперація праці та держава.

У результаті розвитку сумісність досягає найвищого історичного результату в глобалізації, а роздільність – у локалізації. Суперечність між глобалізацією та локалізацією є історичною формою розвитку відмінностей сумісно-роздільної праці, що існують з самого початку навіть у простій кооперації. В ній співвідношення сумісності та роздільності є тотожністю, що включає в себе відмінність². Люди працюють *спільно*. Це означає, що вся робота *розділена* між її виконавцями і кожний виконує лише частину роботи, яка повинна бути суміщена з іншими частинами. Визначеність спільності праці одночасно означає її розділеність, що і втілюється в категорії сумісно-розділеної праці. Розвиток відносин сумісності до глобального і роздільності до локального рівнів є взаємопов'язаним процесом, який проходить закономірні етапи.

Суперечність глобалізації та локалізації є найбільш розвинутою формою відмінності сумісно-розділеної праці. До розвитку міжнародного поділу праці та господарського освоєння світового простору суперечність глобалізації та локалізації розвивалась в імпліцитній формі, і тільки епоха великих географічних відкриттів та формування світового ринку перетворила цю суперечність у відкритий і дуже інтенсивний процес, який також має закономірні етапи розвитку.

На стадії імпліцитного існування суперечність глобалізації та локалізації розвивається всередині держав і проявляється як суперечність ринку (що розвивається на основі поділу праці та реалізації приватних інтересів) і держави (що розвивається на основі реалізації спільних інтересів членів суспільства). Далі розподіл праці виходить за межі національних держав і формує глобальний ринок, а держави завжди залишаються національними і в цьому сенсі локальними утвореннями, обмеженими певними територіями, матеріальними і людськими ресурсами. В цих умовах *основною суперечністю сучасності стає суперечність між глобалізацією, що розвивається за рахунок інформаційно-фінансових технологій, і локалізацією матеріальних і трудових ресурсів, не здатних переміщуватися у просторі зі швидкістю інформації та фінансових потоків*. Ця суперечність рухається, проявляється і розв'язується у різних формах і сферах. Суб'єктно найгостріше вона проявляється в суперечностях між транснаціональними, міжнародними корпораціями і національними державами, між однополярним і багатополярним світом, між глобалізацією і регіоналізацією, між людиною як біологічною істотою, що локалізована в просторі та часі, та соціальною істотою, не обмеженою простором і часом (Арістотель, Сміт, Рікардо, Маркс, наприклад, є учасниками сучасних філософських та економічних дискурсів, хоча фізично вони вже не існують).

² Гегель називав таку просту відмінність абсолютною. Він писав, що це "не відмінність через щось зовнішнє, а відмінність, що *співвідноситься з собою*, отже, *проста* відмінність. Важливо розуміти абсолютну відмінність як *просту* відмінність" [4].

Розвиток глобалізації у її експліцитних формах на *першому етапі* відбувався за рахунок міжнародної торгівлі та міграції робочої сили (сюди відноситься і работоргівля), при тому що різні виробництва залишаються просторово локалізованими в країнах, де вони сформувалися. На *другому етапі* історичного розвитку глобалізації формується фінансовий капітал, який не пов'язує себе із жодною зі своїх функціональних форм (виробничою, товарною чи навіть грошовою), а може змінюватися і набувати різних форм, локалізуючись у просторі та часі відповідно до власних інтересів (переносити виробництва в інші країни, будувати заводи не у країні походження, а там, де вигідно капіталу, тощо).

На *третьому етапі* розвитку глобалізації, де головним ресурсом і продуктом стає інформація, життєвим середовищем якої є глобальна мережа і віртуальний простір, глобалізація як протилежність локалізації починає з нею співпадати, утворюючи єдність протилежностей як процесуючу суперечність. Наприклад, інформація у глобальній мережі одночасно перебуває скрізь і завжди та у будь-якій локальній точці і тепер. Просторові та часові характеристики фізичних об'єктів "знімаються" (одночасно зникають і зберігаються)³ у єдиному віртуальному просторі-часі⁴. Цим відкриваються небачені раніше можливості синергетичної взаємодії минулого і сучасності, усіх локальних складових глобального світу.

Разом із тим виникають і небачені раніше ризики деструктивних і руйнівних процесів, які також набувають глобального характеру. Глобальний тероризм, глобалізація воєнних конфліктів, деструктивних психологічних, ідеологічних та інших процесів створюють не тільки ризики розвитку, а й загрози самому існуванню людства. Конкретні наслідки всіх цих процесів залежать від форм руху і розв'язання суперечностей глобалізації та локалізації.

Спочатку – на першому етапі експліцитної глобалізації – вигреш отримують, як правило, розвинені країни, бо вони мають більш високу продуктивність праці та капіталу, що дає значні конкурентні переваги. Суб'єктами глобалізації виступають насамперед транснаціональні корпорації (ТНК), які отримують головні вигоди. Їх підтримують національні держави-глобалізатори, якими є країни базування ТНК. Недостатньо розвинені країни, які виходять на відкритий міжнародний ринок, унаслідок нижчої конкурентоспроможності потерпають від нерівної конкуренції та змушені спеціалізуватися на продукції більш низького рівня переробки, де конкурентні переваги не проявляються так суттєво. Поступово вони

³ Зняття, згідно з Гегелем, включає в себе два моменти. "Воно означає зберегти, *втримати* і водночас припинити, *покласти край*" [4, с. 168].

⁴ Наприклад, при проведенні в Женеві міжнародної наукової онлайн-конференції, в якій беруть участь вчені з Великої Британії, США, країн ЄС, усі учасники одночасно спілкуються та дискутують у Женеві, хоча фізично вони перебувають за тисячі кілометрів один від одного і живуть у різних часових поясах. Фізичний простір і час у віртуальному просторі-часі "знімаються".

перетворюються на сировинні придатки більш розвинених економік.

На другому етапі експліцитної глобалізації, коли основу глобалізації починає становити фінансовий капітал, який переміщує свої виробництва в ті країни, де нижчі виробничі витрати та вартість робочої сили, від глобалізації можуть потерпати і розвинені держави – внаслідок перенесення виробництв в інші країни, зростання безробіття (наприклад, Детройт у США, що, до речі, стало одним із чинників феномена Трампа у США, який використав ці суперечності у своїй виборчій кампанії). На цьому етапі суперечності глобалізації та локалізації розширюють сферу та інтенсивність свого прояву. Вони гостро проявляються не тільки у міжнародних економічних відносинах та нерозвинених країнах, а й усередині розвинених країн. Транснаціональні корпорації дедалі більше перетворюються на міжнародні за своїм походженням, формуються різні міжнародні економічні об'єднання, що вступають як у внутрішню, так і в гостру зовнішню конкуренцію. До цього підключається і політична сила держав, внаслідок чого економічні суперечності політизуються, ситуація стає дедалі більш напруженою і конфліктною. На цьому підґрунті загострюються інші (міжнародні, міжнаціональні, міжцивілізаційні, соціокультурні, ідеологічні тощо) суперечності. Виникають збройні конфлікти і локальні війни з тенденцією експансії та переростання у світову війну. Розгортання цих процесів знаменує перехід на третій етап глобалізації.

На цьому етапі глобалізації, що має своїм підґрунтям перехід від індустріально-ринкової до інформаційно-мережевої економіки, глобалізація значною мірою переміщується у віртуальний простір. Економічні відносини між людьми, суб'єктами господарювання і державою переходять у віртуальний простір, а в реальному світі залишається відношення людини до речей (техніко-технологічні відносини). Наприклад, коли людина одержала зарплату чи пенсію на платіжну карту, а потім з її допомогою розрахувалася в торговому центрі, внаслідок чого виробник одержав на свій рахунок виручку, то всі економічні відносини (рух створеної вартості, грошей, ціноутворення, одержання прибутку тощо) відбулися у віртуальному просторі, а в реальності відбувся техніко-технологічний процес створення корисної речі, її доставки в торговий центр і використання споживачем (усе це є безпосередньо відношенням людей до речей, а не економічними відносинами між людьми). На цьому етапі руйнуються самі підґрунтя індустріально-ринкової економіки, поступаючись місцем засадам інформаційно-мережевої економіки. Кардинальні трансформації насамперед стосуються основ системи господарювання: панування приватної власності на засоби виробництва та матеріальні блага змінюється домінантністю всезагальної власності на інформацію, яка стає головним ресурсом і продуктом виробництва; самодіяльна (вільна) праця у різних формах поступово витісняє найману працю; доходи, що отримуються на основі розподілу за вартістю і капіталом, змінюються базовими і рентно-преміальними доходами [5].

Людина дедалі більше перетворюється на мережеву людину, свідомість

якої фрагментована мережевими структурами, де панують різні уявлення, цінності та поведінкові патерни. Цілепокладання також стає залежним від мереж, що означає поступову втрату людиною своєї суб'єктності. Такі трансформації розривають соціальний простір на різні, в тому числі ворожі, непримиримі фрагменти, розмиваючи соціальну структуру і створюючи умови для загострення суперечностей, конфліктів і війн. Зважаючи на те, що ці процеси відбуваються у глобальному просторі та стосуються всього (економіки, соціального життя, суспільної свідомості, культури та ідеології), суперечність глобалізації та локалізації доходить до своєї вищої точки і неминуче набуває характеру глобальної гібридної війни, в якій збройні конфлікти перемішуються з економічними, цивілізаційними, інформаційними, ідеологічними та іншими війнами, що вплетені в тканину суспільного життя. І це на певний час стає нормою. Формується гібридна система «мир-війна».

Війна Росії проти України стала просторовою локалізацією не тільки воєнного, а й економічного, соціального, політичного, ідеологічного та цивілізаційного протистояння глобальних сил. Складність та особливості ситуації пов'язані з тим, що в просторі України локалізувалися: її внутрішні суперечності, накопичені з часів набуття незалежності; суперечності США і Росії як двох головних, найпотужніших мілітарних сил, здатних гарантовано знищити одна одну і світ загалом; суперечності ЄС з Україною та Росією щодо вступу України в ЄС. Усе це відбувається на підґрунті загальних тенденцій, що уже виявилися як складові формування нового світового порядку і продовжуватимуться. Серед найважливіших – зменшення частки США у світовому виробництві та загострення в цій країні внутрішніх економічних і соціальних суперечностей; наростання внутрішніх проблем в ЄС; економічне посилення Китаю і зростання його ролі у глобальному світі; підвищення частки і ролі країн Сходу у світовому господарстві; зменшення ролі долара США у світовій фінансовій системі та поступове формування декількох валютних зон (долара США, євро, юаня, рубля) з паралельним розширенням використання стейблкоїнів у міжнародних розрахунках; посилення суперечностей і формування нової полярності та конфігурації головних світових центрів; перерозподіл реальної влади у світовому просторі між національними урядами і міжнародними, часто монопольного характеру, корпораціями; зростання ролі цифрових технологій в усіх сферах життєдіяльності суспільства; зміни у структурі просторової локалізації виробництв, пов'язані з упровадженням цифрових технологій та геополітичними чинниками; збільшення соціального розшарування в розвинених країнах унаслідок впровадження нових технологій, які спрощують працю і витісняють з виробництв робітників; розвиток мережевого характеру суспільних відносин і формування мережевої людини, суб'єктність якої розмивається, а її свідомість та мотивація поведінки дедалі більше починають формуватися в мережах, що створює широкі можливості для масового маніпулювання суспільними настроями; зростає відчуження

еліт від інтересів широких мас населення і тенденція до зміни патернів політичної влади, що звідси випливає; зменшення ролі міжнародного права і посилення силових компонентів у міжнародних відносинах; переформатування міжнародних організацій як складова становлення нового світового порядку [6].

Усе це означає, що світ зайшов у період нестабільності, що суттєво визначатиме особливості поведінки економічних суб'єктів і зумовлюватиме нові стратегії виживання і розвитку. Звичайно, абстрактно правильною є теорія вільної торгівлі, реалізація якої на практиці за умови вільного руху товарів, капіталу і робочої сили, доповненого існуванням загальносвітової системи соціального захисту населення, могла би привести до ефективного і раціонального розміщення виробництва і збалансованого та більш справедливого розподілу доходів. Але реально такої системи не існує і вона не формується. В умовах суттєвих розривів у рівнях розвитку країн і продуктивності праці вільна торгівля є вигідною для розвинених країн, а менш розвинені країни вимушені застосовувати протекціоністські заходи для збереження своєї суб'єктності та суверенітету або структурно деградувати.

Формування інформаційно-мережевої економіки, переносючи найбільш важливі глобалізаційні процеси у віртуальний простір і суттєво підвищуючи нестабільність розвитку, по-новому ставить проблему просторової локалізації виробництва. Виникає необхідність формування нових стратегій розвитку, націлених на створення збалансованих національних господарських комплексів, що спираються на найбільш повне використання національних сировинних і трудових ресурсів та створення якомога більшої кількості ланок їх переробки на шляху до кінцевої продукції, що має внутрішній і зовнішній попит. Це є *стратегією національно укорінененого економічного розвитку*, який стає основою стійкості та безпеки в нестабільному середовищі та дозволяє вирішувати завдання входження у світовий економічний простір як рівноправного партнера, а не бідного родича. Такий підхід відрізняється і від вільної торгівлі, і від протекціонізму, бо ґрунтується на цілеспрямованому процесі створення ланцюгів національного виробництва, а не просто захищає національних виробників за допомогою митно-тарифних та інших інструментів, або закладає в основу вільний рух товарів і капіталу, повністю покладаючись на ринкові сили. Одночасно він частково використовує і те, й інше. Застосування подібної стратегії у повоєнній реконструкції економіки України передбачає таке.

У процесі реконструктивного відновлення важливо уявити і практично реалізувати власний інтерес України з урахуванням усіх її географічних, геополітичних, історичних, ментальних та інших характеристик і віднайти способи реалізації власного інтересу в мінливих умовах формування нового світового порядку. Вирішення цього завдання включає три головні складові:

1) зрозуміти власний інтерес, який має об'єктивний характер для існування країни та її держави і може не збігатися з інтересами політичних

еліт та окремих груп населення;

2) уяснити об'єктивні тенденції технологічного, економічного, соціального, політичного і духовного розвитку світу та його головних векторів;

3) віднайти способи входження у глобальний світ, які дають змогу найбільш ефективним чином реалізувати свої власні інтереси.

Власний інтерес України полягає:

1) у збереженні та розвитку її народу як спільноти людей, яка проживає на території держави. Складність усвідомлення цього інтересу полягає в тому, що по Україні, за С. Хантінгтоном, проходить лінія цивілізаційного розлому [7]. Це і стало одним із чинників війни Росії проти України та становить постійну проблему, що має внутрішні прояви і гострота якої підтримується іззовні;

2) у віднаходженні способів використання своїх географічних, ресурсних, історичних, ментальних та інших особливостей як переваг у соціально-економічному розвитку країни та у її міжнародній конкурентній боротьбі.

Безумовно, вибір засобів досягнення цілей передбачає освоєння всього світового досвіду відбудов у повоєнний час [8], який є досить різноманітним, а його вивчення засвідчує безперспективність механічного копіювання і необхідність віднаходження способу дій, адекватного для повоєнних умов України. Реконструктивний характер відбудови економіки України передбачає не відтворення старої структури, а вибудовування нової, заснованої на застосуванні сучасних технологій та сучасних підходів до просторової локалізації виробництва. Реконструкція соціально-економічної системи повинна бути спрямована на створення умов ефективної зайнятості, забезпечення зростання доходів населення, подолання бідності, зменшення соціального розшарування і створення сприятливих умов для бізнесу та інвестування. В умовах України це зумовлює необхідність використовувати нетрадиційні механізми фінансового забезпечення вирішення таких завдань.

Серед найважливіших напрямів об'єктивних змін, що визначатимуть умови реконструкції, можна виділити такі, як: розвиток інформаційно-мережевої економіки, що включає розповсюдження інформаційно-цифрових та нейромережевих технологій, зумовлює суттєві зміни у відносинах власності, формах праці та розподілу результатів виробництва (зміни у формах реалізації інтелектуальної власності, розвиток спільного користування, кластерно-окружний тип організації життєвого простору, дистанційну роботу, безумовний і рентно-преміальний види доходів тощо); орієнтація на енергоефективність, екологічно чисті виробництва, "зелену" економіку [9].

Центром прикладання сил держави повинна стати *структурна політика*, спрямована на створення економічної архітектоніки, здатної забезпечити сучасний дизайн соціально-економічного розвитку. На структурну політику повинні бути зав'язані всі інші види політики,

насамперед *бюджетно-податкова, грошово-кредитна та інвестиційна*. Структурна політика повинна спиратися на *поєднання стратегічного планування і ринкової самоорганізації*. Вона відштовхується, з одного боку, від визначення провідних кінцевих продуктів: 1) продуктів, що забезпечують життєдіяльність людини (харчування, житло, ліки, предмети довгострокового споживання), 2) продуктів, що розповсюджуються внаслідок формування нового технологічного укладу (електронно-технічні пристрої, інформаційно-цифрові технології тощо), з іншого ж боку – від існуючих ресурсів (у тому числі природних), необхідних для виробництва цієї продукції, і націлена на створення якомога більшого числа ланок виробництва цих продуктів в Україні. Фінансово-кредитне забезпечення інвестицій у нові види виробництва здійснюється за рахунок поєднання державного цільового кредитування та залучення приватного капіталу (загальне правило: якщо є ресурси для виробництва, не може існувати проблем із фінансуванням). Цільове довгострокове кредитування може здійснюватися: за рахунок емісійних коштів через державну кредитну установу під низький відсоток (із залученням комерційних банків лише як операторів, що отримують нормальний прибуток на свої витрати, а не на суму кредиту); за рахунок бюджетних коштів. Зважаючи на те, що емісійні гроші випускаються під створення і рух нової вартості, це не призведе до надмірного зростання інфляції.

Така стратегія національно укоріненого розвитку необхідна Україні. Частково вона реалізується і в інших країнах, але не як продумана стратегія, а як вимушена реакція на виникнення суттєвих диспропорцій і суперечностей. Наприклад, рещоринг може служити виборчій політиці та політичній владі, про що аргументовано пише С. Маріотті, або використовуватися популістським націоналізмом, а може бути реальним елементом вирішення завдань збалансування економіки і розглядатися в контексті забезпечення національно укоріненої стійкості розвитку. Річ не в конкретних заходах, а у їх місці та ролі у загальній стратегії. В умовах зростання невизначеності та нестабільності критерій стійкості є вищим за критерій економічної ефективності, що яскраво продемонстрували ситуації, що виникли під час пандемії COVID-19, уведення воєнного стану тощо. В найближчі два десятиліття, коли утверджуватиметься новий техніко-технологічний уклад і відповідна йому інформаційно-мережева система соціально-економічних відносин, тенденція до національно укоріненого розвитку пробиватиме собі дорогу. А після цього виникне необхідність у міжнародному регуляторному управлінні, запровадженні глобальних правил, у тому числі у сфері конкуренції, податків та субсидій і т. ін., про що пишуть і С. Маріотті, і, наприклад, Т. Пікетті [10]. Якщо людство виживе в глобальній гібридній конкуренції, то це буде здійснюватися, проте не наразі.

Список використаних джерел

1. Гегель Г. Наука логики. Т. 3. Москва: Мысль, 1971. С. 306–307.
2. Ильенков Е.В. Становление личности: к итогам научного эксперимента. Москва: ЛитВек, 1977.
3. Гриценко А.А. Развитие форм обмена, стоимости и денег. Харьков: Основа, 2005.
4. Гегель Г. Наука логики. Т. 2. Москва: Мысль, 1971. С. 38
5. Гриценко А.А. Економіко-інформаційний імператив нової статистичної парадигми: монографія / НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогнозув. НАН України". Київ, 2020. С. 90–97.
6. Відновлення та реконструкція повоєнної економіки України: наукова доповідь / НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогнозув. НАН України". Київ, 2022. С. 17–18.
7. Huntington Samuel P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. New York: Touchstone book, Simon and Schuster, 1997. 368 p. URL: <https://msuweb.montclair.edu/~lebelp/1993SamuelPHuntingtonTheClashOfCivilizationsAndTheRemakingofWorldOrder.pdf> (дата звернення – 30.04.2022).
8. 5 історій економічного успіху після війни: світовий досвід для України URL: https://lb.ua/economics/2022/04/13/513199_5_istoriy_ekonomichnogo_uspihu_pislya.html (дата звернення – 25.04.2022).
9. Геєць В.М., Подолець Р.З., Дячук О.А. Повоєнна економіка України в імперативах низьковуглецевого розвитку (макрооцінка). *Science and innovation*. 2022. № 6.
10. Piketty T. Capital and ideology. Cambridge, MA: Harvard University PRESS, 2020. <https://doi.org/10.4159/9780674245075>

Надійшла до редакції 20.09.2022 р.

Підписано до друку 30.09.2022 р.

Andrii Grytsenko⁵

STRATEGIES OF ECONOMIC STABILITY IN UNSTABLE ENVIRONMENT

The article deals with the problems raised in Sergio Mariotti's article on "A warning from the Russian-Ukrainian war: avoiding a future that rhymes with the past". The author supports the proposal for a broader view of the events and for the inclusion of a historical component in the analysis. At the same time, it is argued that a comparative historical analysis might be insufficient to solve such complex problems. The method of ascent from the abstract to the concrete is proposed, which allows considering systemic modern phenomena as a result of the entire previous historical development. On this basis, it is shown that the war in Ukraine is a

⁵ **Grytsenko, Andrii Andriyovych** – Doctor of Economics, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of Ukraine, Deputy Director of the Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine (26 Panasa Myrnoho St., Kyiv, 01011, Ukraine), ORCID: 0000-0002-5030-864X, e-mail: agrytsenko@ief.org.ua

concrete manifestation of the contradictions of globalization and localization, which historically originated from the common divided labor and reached the apogee of their development in modern times. A hybrid "peace-war" system emerged and the process of changing the world order began based on the transition from industrial-market economy to information-network economy, which naturally increases uncertainties and contradictions. The policy of free trade and the policy of protectionism only are concrete manifestations of the contradictions of globalization and localization. It is shown that as a result of the aggravation of the contradictions of globalization and localization and their specific manifestations, objective tendencies to ensure the national rootedness of the sustainability of economic development arise. The generalization of such trends and their conscious use necessitates the formation of strategies of nationally rooted economic development, which will be relevant until the completion of a new technical and technological system and the formation of an information network based system of socio-economic relations. The article identifies the main features of the strategy of nationally rooted economic development relevant for the current conditions of Ukraine.

Keywords: strategy, hybrid "peace-war" system, information and network economy, national rootedness of economic development

References

1. Hegel, G. (1971). The science of logic. Vol. 3, p. 306-307. Moscow: Mysl' [in Russian].
2. Il'enkov, E.V. (1977). Formation of personality: to the results of a scientific experiment. Moscow: LitVek [in Russian].
3. Grytsenko, A.A. (2005). Development of exchange forms, cost and money. Kharkiv: Osnova [in Russian].
4. Hegel, G. (1971). The science of logic. Vol. 2, p. 38. Moscow: Mysl' [in Russian].
5. Grytsenko, A.A. (2020). Economic and information imperative of the new statistical paradigm. Institute for economics and forecasting, NAS of Ukraine. Kyiv P. 90-97 [in Ukrainian].
6. Retrieval and reconstruction of the post-war economy of Ukraine (2022). Institute for economics and forecasting, NAS of Ukraine. Kyiv. P. 17-18 [in Ukrainian].
7. Huntington, Samuel P. (1997). The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. New York: Touchstone book, Simon and Schuster. Retrieved 30.04.2022 from <https://msuweb.montclair.edu/~lebelp/1993SamuelPHuntingtonTheClashOfCivilizationsAndTheRemakingofWorldOrder.pdf>
8. 5 Stories of Economic Success After War: World experience for Ukraine. Retrieved 25.04.2022 from https://lb.ua/economics/2022/04/13/513199_5_istoriy_ekonomichnogouspihu_pislya.html [in Ukrainian].
9. Heyets, V.M., Podolets, R.Z., Diachuk, O.A. (2022). Ukraine's post-war economy in low carbon development (macroestimation). *Science and innovation*, 6 [in Ukrainian].
10. Piketty, T. (2020). Capital and ideology. Cambridge, MA: Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/9780674245075>